

ČESKÝ STÁT V RANÉM NOVOVĚKU

Jiří z Poděbrad (1458-1471)

- silná panovnická osobnost, vládl tvrdou rukou, opíral se o města a nižší šlechtu, aby omezil moc panstva (vysoká šlechta)
- snažil se o silnou centralizovanou monarchii, na trůn nastoupil r. 1458 po smrti Ladislava Pohrobka, ale fakticky vládl už dřív
- v době, kdy české hospodářství bylo v troskách, dokázal ekonomicky postavit na nohy české země
- **umírněný husita**, byl pro náboženskou snášenlivost = **král dvojího lidu**
- měl problémy s uznáním královského titulu, a přesto nás dokázal vyvést z mezinárodní izolace = autor projektu první **evropské unie**, měl politickou vizi, za kterou šel
- umírá v době bojů s Matyášem Korvínem

1. JAGELLONCI

Polsko a Litva

- Polsko = Malopolsko (Krakov), Velkopolsko (Poznaň), Mazovsko (Varšava), od počátku 14. století postrádalo přístup k moři
- poměrně příznivá vláda **Kazimíra III. Velikého**, posledního Piastovce – zakládal a podporoval města, zřídil univerzitu v Krakově, dokončil sjednocení země a opřel se o spojení s Uhry, po něm na trůnu **Ludvík I. Uherský** (1370 – 1382)
- **1386** polským králem korunován litevský kníže **Jagello** – manžel Ludvíkovy dcery **Hedviky**, dosud pohan (kvůli korunovaci přijal křesťanství a jméno **Vladislav**), vytvořil *polsko-litevskou unii*, jejíž území sahalo až k Černému moři, zahájil pokřesťanštění Litvy, měl napjaté vztahy se Zikmundem Lucemburským (skrytě podporoval husity), **1410** porazil v *bitvě u Grünwaldu* oddíl řádu německých rytířů, cesta k Baltu však zůstala unii stále uzavřena
- **1466** uzavřel Vladislavův syn **Kazimír IV.** s řádem *mír v Toruni* – získal území podél toku Visly až k moři, Polsko tak mohlo zahájit vývoz svého zboží (obilí, kůže, vosk) do západní Evropy
- **Kazimír IV. Jagellonský** si vzal za manželku Alžbětu Rakušanku a měli spolu syna Vladislava II. Jagellonského

Uhry ve 14. a 15. století

- Uhry = Maďarsko, Slovensko, Podkarpatská Rus, Sedmihradsko, Chorvatsko, Bosna, část Jugoslávie; rozsáhlý prostor byl řídce osídlen (hory, pustý), největší města Buda, Pešť, Košice
- na rozdíl od zemí střední a západní Evropy prožívaly Uhry ve 14. a 15. století hospodářský i kulturní rozmach, řídké osídlení zabránilo většímu šíření morové epidemie; v zemědělství dosáhly proslulosti dobytka a uherské víno; bohatá naleziště drahých kovů v Banské Štiavnici, Banské Bystrici a Kremnici (také mincovna)
- po vymření rodu Anjou (Ludvík I. Veliký) se po několikaletých bojích roku **1387** stal králem **Zikmund Lucemburský** (manžel Ludvíkovy dcery **Marie**), podporoval města a církve (proti *magnátům* – vysoké šlechtě), **1410** získal titul krále (a později císaře) Svaté říše římské, od konce 14. století ovšem musel čelit nájezdům osmanských Turků a v českých zemích se potýkal s husitskou revolucí
- **1458** byl králem zvolen **Matyáš Korvín** – i v Uhrách se prosadila přímá volba panovníka, ten získal pod kontrolu i vedlejší země Koruny české a část Rakous
- po jeho smrti **1490** nastupuje na uherský trůn Jagellonská dynastie – panuje do roku **1526**, kdy **Ludvík Jagellonský** padl v *bitvě u Moháče*

2. JAGELLONCI NA ČESKÉM TRŮNĚ

VLADISLAV II. JAGELLONSKÝ (1471-1516)

- otec-**Kazimír IV. Jagellonský**, matka-**Alžběta Rakušanka** (dcera Albrechta Habsburského a Alžběty Lucemburské)
- manželka **Barbora Hohenzollern, Beatrice Aragonská, Anna z Foix**
- bezprostředně po smrti Jiříka z Poděbrad (22. 3. 1471) vykonávala nezbytné státní záležitosti prozatímně jeho manželka královna Johana se synem Jindřichem
- zájem o český trůn projevil několik kandidátů, především **Matyáš Korvín**, kterého uznali za panovníka feudálové v Lužici a Slezsku; spory mezi Korvínem a Jiřím trpěla nejvíc Morava, Korvín měl podporu zelenohorské jednoty
- r. **1471** zvolili čeští stavové (stoupenci Jiřího z Poděbrad) na **sněmu v Kutné Hoře** patnáctiletého **Vladislava II. Jagellonského** (král „**Bene**“-**Dobře**, vládl do r. **1516**), v jeho osobě dosedla na trůn **polsko-litevská dynastie** (vládla v českém státě do r. **1526**, napříště už nikdy neseděl na českém trůně domácí král)
- dostává se do sporu s uherským králem **Matyášem Korvínem** (v Uhrách zvolen r. **1458**),
 - **Matyáš Korvín** byl prohlášen za českého krále (Matyáše podporoval papež-uznal jej českým králem, ale z právního hlediska Matyáš králem nebyl, protože o tom, kdo u nás bude vládnout rozhodovali Češi a nikoliv papež, spor však znamenal dočasné roztržení státu) a byla mu podrobena **Morava, Slezsko a Lužice**
- spor mezi **Vladislavem Jagellonským** a **Matyášem Korvínem** vyřešen r. **1478/9** dohodou v **Olomouci** – země Koruny české rozděleny – Vladislav vládne v Čechách, Matyáš na Moravě, ve Slezsku a Lužici; v případě smrti Matyáše mohl jeho území Vladislav ovládnout, když zaplatí 400 000 zlatých Matyášovu nástupci;
 - dohodou v Olomouci předali Vladislav Jagellonský a Matyáš Korvín svou moc – Vladislav českému zemskému sněmu (Čechy), Matyáš moravskému zemskému sněmu (Morava, Slezsko, Lužice)
 - vlády se chopili 2 cizinci (Korvín-Uhry, Vladislav-Polsko), kteří panovali každý na své půlce, nikoli ve prospěch národa
- **katolík Vladislav Jagellonský** po nástupu na český trůn slíbil zaplatit dluhy po Jiřím z Poděbrad; slíbil dodržovat kompakτάta - respektovat české kališnictví, ale nedokázal to - už svým vyznáním povzbuzoval katolickou stranu v zemi, na venkově vrchnost vyháněla ze svých statků kališnické obyvatele, v Praze došlo k zatýkání utrakvistů a všechny tři pražské konšelské rady (ač vesměs kališnické) preferování katolictví podporovaly, protože být poslušný se vyplácelo; lidé dobře zapsaní u dvora využívali úřadu k osobnímu prospěchu (šantročení peněz, nemovitostí, úplatky)
 - v ulicích se objevila šeptanda: konšelé s některými patricii se chystají pozatýkat a dokonce prý pobít přední utrakvisty - fáma zmobilizovala kališníky k preventivnímu úderu, **24. září 1483** se rozlícené **davy kališníků** obořily na všechny tři pražské radnice – z okna **Staroměstské radnice** byl vyhozen **1 purkmistr** (po vzoru 1. defenestrace z roku 1419, kdy byli z oken Novoměstské radnice vyházeni někteří konšelé), v následujících dnech bylo popraveno celkem 11 osob
- r. **1485** na **stavovském sněmu v Kutné Hoře** uzavřen spor mezi kališníky a katolíky (došlo ke smíru českých kališníků a katolíků) – potvrzena **kompaktáta** vyhlášená v Jihlavě **1436**, zemi zajištěna **rovnoprávnost obou církví**, v roce 1512 byl smír prohlášen za věčný, český stát se stal oázou **relativního náboženského klidu**
- r. **1487** přiznala papežská kurie **Vladislavovi** královský **titul**
- zemský sněm – moc zákonodárná (Čechy, Morava i Slezsko měly každá svůj sněm)
- zemský soud – soudní moc
- vláda + úředníci – výkonná moc
- **Vladislav** se ujímal úkolu, který byl nad jeho síly, byl měkký a přívětivý a svým falešným rádcům zobal z ruky, odpovídal ubohým souhlasem na všechno, co dodávalo zdání smyslu, proto měl

přezdívkou „**král Bene**“ (**Dobře**), neměl to vůbec lehké, země byla unavená, hospodářské zdroje byly vyčerpány, těžiště Vladislavovy moci se přesunulo do rukou šlechty; po své smrti zanechal celostátně sečtené dluhy 160 000 kop grošů

- **během Vladislavovy vlády** roste moc panstva – panovníka omezuje královská rada, vytvořen **princip stavovského státu (páni, rytíři, města)**, panovník je považován pouze za **prvního mezi rovnými (primus inter pares)**
- **MATYÁŠ KORVÍN** byl schopný a na svém území vládl obratněji, protože ho poháněla snaha zajistit velké dědictví svému levobočkovi **Janu Korvínovi**, postupně odstranil většinu slezských knížat
- dvojvládí v rozpolceném českém státě skončilo **4. dubna 1490** dopoledne, když uherskému králi Matyáši donesli sluhové fíky, nechutnaly mu, rozčílil se na sluhy a ranila ho mrtvice ⇒ **uherský trůn** se uvolnil **Jagellonské dynastii** – nejprve **Vladislavovi Jagellonskému**, který musel použít i vojenských sil, protože se objevili i další uchazeči (Jagellonská dynastie je na uherském trůně do r. 1526, kdy padl u Moháče Ludvík Jag.)
- v červenci **1490** (po smrti Matyáše Korvína-bez nástupců) uherské stavy zvolily Vladislava Jagellonského uherským králem ⇒ Vladislav reaguje **1490** přesídlením z Prahy do **Budína** (=země Koruny české jsou znovu spojeny) -
 - r. **1490** vzniká **česko-uherské soustátí** (=česko-uherská personální unie) – trvá do r. **1918** (jsme společně se Slováky a Uhry)
- české země Vladislav Jagellonský po přesídlení do Budína jevil pouze okrajový zájem; horší však bylo, že musel uherským stavům slíbit, že české země zůstanou až do výplaty 400 000 zlatých součástí uherského státu; výplata se nikdy neuskutečnila, ale handrkování o to, čí jsou Morava, Slezsko a Lužice, trvalo až do r. 1526
- Vladislav kraloval v Čechách 45 let, byl šedivě průměrnou osobností a sama existence koruny české upadla v pochybnost, ale vláda Jagellonců také znamenala poměrně dlouhou etapu mírového života
- národ celkem prosperoval, kromě neúrod, a morových ran se žilo levně a bylo dost zboží i práce; od roku 1495, kdy Vatikán zrušil zákaz obchodování s kacířskými Čechami, dostal export i import zelenou; obchod a trh - pojmy, které fascinovaly
- **rozkvět architektury = vladislavská gotika – Pražská brána a Vladislavský sál na Pražském hradě** (poté nástup renesance)**uvnitř státu však sílil mocenský zápas šlechty s městy, který fakticky vyplňoval dějiny jagellonského věku**
- **1494-1496 – vzpoura kutnohorských havířů** (povstání krvavě potlačeno) + dlouhé období války, které oslabilo hospodářské poměry, **pokles obyvatelstva = nedostatek poddaných**, ti mají snahu opustit šlechtické statky a odejít do královských měst ⇒ začínají pokusy šlechty připoutat poddané k půdě - soupeření mezi šlechtou a královskými městy, na úbytek poddaných reagovala šlechta podnikáním v pivovarnictví, rybníkářství (rybníkáři Rožmberků **Štěpán Netolický** a **Jakub Krčín u Jelčan**), rodí se šlechtický velkostatek (rybníkářství, chov ovcí), šlechta začíná podnikat, zcelovat půdu, začíná **rozmach poddanských měst** (šlechta zakládá města a uděluje jim privilegia), proto **spor s královskými městy** (šlechta se snažila vyšachovat královská města hospodářsky i politicky)
- v té době zemský regent-**Zdeněk Lev z Rožmitálu** = v čele šlechty, Vladislav v té době v Budíně, ale po příjezdu do Prahy povstání
- hned v prvních letech po odjezdu Vladislava do Budína ovládla šlechta všechny rozhodující pozice a později zakotvila svou moc i právně, podnikání šlechty porušovalo dosavadní městské výsady (právo mílové a várečné), situace se zostřeje na poč. 16. století – r. **1500** šlechta připravila ústavu – **Vladislavské zřízení zemské**
 - soupis právních norem a sněmovních usnesení svědčících **ve prospěch šlechty**
 - zákoník těžce **postihoval královská města**, protože šlechta prosazovala svá práva na svobodné podnikání a současně hájila názor, že na sněmech má být slyšet jen „**dvojitý hlas**“: hlas urozených **pánů a rytířů**; hlas měst, třetího stavu, škrtdala; když král roku 1502 zákoník schválil, vyhlásil spolek sdružující 32 největších královských měst v čele s Prahou, že agresivně feudálů bude čelit - občanská válka byla na spadnutí
 - města ztrácejí hlas na zemském sněmu, je omezena jejich politická moc, zemský sněm mohl zasahovat i do záležitostí městských práv, města se bouří a hrozí válka (proto r. 1517

tento bod ústavy zrušen Svatováclavskou smlouvou - mezi šlechtou a královskými městy uzavřen mír, potvrzena právoplatnost městského hlasu na sněmu

- nepřítomný a bezmocný král do českých záležitostí po roce 1500 už téměř nezasahoval
- feudálové si dělali, co chtěli, sílil tlak podmanit selský lid do dědičné služebnosti - ohníčky povstání, snadno likvidované
- válka stavů skončila, když se objevil bouřící se vesnický lid - společný soupeř pánů i měšťanů
- opravdový děs vzbudilo **povstání Kuruců v Uhrách**, známé jako **Dóžovo povstání** r. 1514, vzbouřenci sahalí po hrdle samotnému králi,; Dóža popraven (posadili ho na žhnoucí trůn, až se upekl, jeho spolupracovníci jej museli sníst) a v Uhrách nevolnictví
- tzv. **Svatováclavskou smlouvou** z roku **1517** byl mezi feudální šlechtou a královskými městy uzavřen dočasný mír, znovu byla potvrzena právoplatnost tzv. třetího, městského hlasu na zemských sněmech, proti tomu všechny trhy ve městech byly prohlášeny za svobodné, otázka vaření piva mimo královská města byla pro neshody odložena

LUDVÍK JAGELLONSKÝ (1516-1526)

- otec-**Vladislav II. Jagellonský**, matka-**Anna de Candal (Anna z Foix)**
- manželka **Marie Habsburská**
- jeho sestra **Anna Jagellonská** si vzala **Ferdinanda I. Habsburského**
- když se Vladislav Jagellonský v 45 letech konečně oženil, vzal si **Annu de Candal**, příbuznou francouzského krále, královskému páru se narodila **dcera Anna**, po třech letech i dědic trůnu, **princ Ludvík**; královna však zemřela a Vladislav reagoval dlouhou depresí; jen co se trochu vzpamatoval, snažil se malému Ludvíkovi pojistit své zisky - měl se stát pánem Uher i Čech, a tak se stalo dítě ani ne ve 2 letech králem uherským a o rok později i českým
- r. **1515** se **Vladislav Jagellonský** ve Vídni sešel s **císařem římskoněmecké říše Maxmiliánem I.**, Vladislav zaslíbil obě své děti císařovým vnoučatům; princezna Anna Jagellonská se vdá za arciknížete Ferdinanda a Ludvík Jagellonský si vezme princeznu Marii Habsburskou (než se tak stalo, **Vladislav II. Jagellonský** roku **1516 zemřel**)
- Ludvík se neúspěšně snažil postavit šlechtě, více se zajímal o osud Uher, musel ke všemu čelit tureckému nebezpečí (sám padl v prohrané bitvě u Moháče, tak osiřel český i uherský trůn)
- Ludvík už jako jinoch projevoval více energie než předtím jeho otec, nicméně měl manýry rozmazlaného dítěte, několik let trvalo, než navštívil český stát (stalo se tak v roce 1522 na jeho svatební cestě), nejvyšším správcem české koruny jmenoval **Karla Minsterberského** (vnuka Jiřího z Poděbrad, Karel propustil Lva z Rožmitálu)
- na Ludvíkově budínském dvoře se vědělo o připravované ofenzívě Turků skoro rok předem, Ludvík neměl ani autoritu, ani pevné stanovisko, nerozuměl politice ani válečnictví; oblékl se do brnění a vydal se na smrt, Evropa ho nechala na holičkách
- bitva se odehrála **29. srpna 1526** u **Moháče**, turecké armádě (55 000 mužů) se postavilo 20 možná 25 000 křesťanů, Turci Ludvíkovu armádu zcela převálcovali a vevalili do nitra země, průvodní zmatky a vršení chyb odhalily chabost jagellonské vlády, ale skutečností byla také netečnost spojenců, Turci se do listopadu 1526 zase vytratili
- vídeňské dohody mezi Jagellonci a Habsburky došly náhlého naplnění - dvacetiletý Ludvík byl mrtev a nezanechal dědice trůnu, dědili tedy Habsburkové (**Ferdinand Habsburský** - manžel Ludvíkovy sestry Anny Jagellonské)
- Turecko:
 - sultán Sülejman II. 1520-1566 v čele Turecka, za jeho vlády Turecko největší rozmach
 - Turci vyplenili Budín a Pešť
 - spory s Turky pokračovaly i za Ferdinanda
 - smrtí Ludvíka Jagellonského u Moháče r. 1526 byl český a uherský trůn prázdný, měl nastoupit **Ferdinand Habsburský** (manžel Ludvíkovy sestry Anny Jagellonské)
- Morava, Slezsko a Lužice **přijaly** Ferdinanda za krále (**na základě dynastických nároků Anny Jagellonské**), ale Čechy Ferdinanda **zvolily**

- za vlády Jagellonců přeměna **Jednoty bratrské** (vznikla na principech Chelčického), šlechta si JB chránila (JB totiž pracovala bez remcání), JB zjistila, že majetek ani vzdělání nebrání tomu, aby byl člověk dobrý křesťan – odstupují od **pasivní rezistence**, JB otevřela brány šlechtě a bohatým měšťanům, podíl na tom má biskup **Lukáš Pražský**, tyto myšlenky pasivní rezistence vedly k odporu chudých, zabránilo to masovému nárůstu církve, ale díky tomu z JB byla elita národa

3. MOCENSKÝ NÁSTUP HABSBUKŮ

FERDINAND I. HABSBUKSKÝ (1526-1564)

- otec-**Filip I. Sličný**, matka-**Johana Šílená**
- sourozenci - **Karel V.** (+Isabela Portugalská), **Marie Habsburská** (+Ludvík Jagellonský)
- vychován ve Francii přísně katolicky, vyrůstal ve Španělsku u **Ferdinanda Aragonského** (Ferdinandův dědeček, otec Ferdinandovy matky Johany Šílené)
- jeho učitelem byl Erasmus Rotterdamský
- poznal Burgundsko i Nizozemí
- manželka **Anna Jagellonská** (měli krásný vztah, 15 dětí)
- r. **1526 v Českém království zvolen** českými stavy králem arcivévoda rakouský Ferdinand I. Habsburský X **ve vedlejších zemích=Morava, Slezsko, Lužice** byl **přijat na základě dynastických nároků** manželky **Anny Jagellonské** ⇒ začíná konflikt mezi Českým královstvím a vedlejšími zeměmi Koruny české
- jeho nástupem se Habsburkové stali nejmocnější dynastií v Evropě, vyvstala otázka možné rekatolizace (protože u nás bylo jen 10% katolíků, ostatní protestanti), vznikly rozpory mezi představiteli českého sněmu a vedlejších zemí Koruny české, byla postupně oslabována stavovská práva
- za jeho vlády se u nás střetla **koncepce¹ stavovské a absolutistické monarchie**,
 - stavové očekávali, že král bude plnit jejich požadavky (díky tomu, že jej zvolili), ale král se snažil upevnit svou moc na jejich úkor – nerušil jejich úřady, ale vytvářel nové, podřízené své osobě, začal budovat vlastní úřednický aparát, byl nadřizený stavům ⇒ vzniká **služebná šlechta** (rodová šlechta ztrácí na významu)
 - nepodařilo se mu ale ve střední Evropě vytvořit absolutistickou monarchii
- **král český, rakouský, uherský**
- r. **1527** zřídil Českou královskou komoru = „ministerstvo financí“ – vybírání daní, Šlikům zabavil Jáchymovské doly; F. potřeboval peníze z Čech na válku proti Turkům v Uhrách; čeští stavové si uhájili právo schvalovat vydávání peněz-zemské berně
- r. **1545** prosadil Ferdinand **uznání jeho dědičného nároku na český trůn**; v Čechách příliš nepobýval a před smrtí rozdělil vládu v rakouských zemích mezi své 3 syny
- po neúspěšných pokusech o sjednocení utrakvistů a katolíků přivedl Ferdinand do Čech v roce **1556 jezuitský řád** (na Starém Městě u sv. Klimenta – dnešní Klementinum, univerzitní knihovna)
- první protihabsburské povstání v Čechách proběhlo r. **1547** (v témž roce **šmalkaldská válka**) = čeští stavové odmítli poskytnout vojenskou pomoc **Karlu V.** (bratrovi Ferdinanda) ve válce s německou luterskou šlechtou, za to je neminul trest (popravy pro výstrahu, potrestání královských měst např. tzv. posudným-daň z 1 sudu piva, královská města dále zbavena politické moci, byla okleštěna jejich politická práva, doplatila také *Jednota bratrská*-první skutečně reformační církev v českém prostředí, a Romové) - byli popraveni 4 účastníci, dalším konfiskován majetek; toto povstání bylo pouze záležitostí Čechů, vedlejší země Koruny české se nepřipojily
- vedle českého zemského sněmu (páni, rytíři, měšťané) byl dalším důležitým správním orgánem *zemský soud*, zabýval se záležitostmi šlechticů, zasedal 4x ročně
- vlastní vládní orgán Českého království představovali **nejvyšší zemští úředníci - nejvyšší purkrabí** (v případě potřeby zastupoval panovníka), **nejvyšší kancléř** (souhlas k vydávání důležitých královských listin), **podkomoří** (spravoval královská města)

¹ koncepce – pracovní rozvrh, plán přípravy a provedení úkolu, práce

- na **Moravě** vládl český král z titulu **markraběte** a nejvyšším úředníkem byl **zemský hejtman**
- Ferdinand přesídlil do **Vídně** a zemi spravoval jeho 2. syn **Ferdinand Tyrolský**
- **Ferdinand Tyrolský**
- předchůdce Rudolfa II., kultivace Prahy, projektoval **letohrádek Hvězda**
- vzal si měšťanku, která byla sice velmi bohatá, ale 20 let sňatek před Ferdinandem I. tajili
- výrazně začíná pronikat renesance

MAXMILIÁN II. (1564-1576)

- otec - **Ferdinand I. Habsburský**, matka-**Anna Jagellonská**
- nejstarší syn; bratr **Ferdinand Tyrolský**
- synové-**Rudolf II., Matyáš**
- vychováván v Innsbrucku jako katolík, ale neskrýval sympatie k protestantům
- přál si náboženský mír, ale nic pro to neudělal
- r. **1549** přijali čeští stavové za nástupce Ferdinanda jeho nejstaršího syna **Maxmiliána II.**, avšak jeho vláda byla v rozporu se zájmy protestantské většiny českých stavů (posilování královské moci na úkor stavů, snaha o centralizaci, úsilí o sjednocení katolíků a utrakvistů, pronásledování náboženských sekt, podpora říšské politiky Karla V.)
- vyznačoval se ochotou ke kompromisu
- r. **1575** sestavili **starokališníci** (luteráni), **novokališníci** a **jednota bratrská** text tzv. **České konfese** = náboženský program českých stavů - **dohoda o společném vyznání víry**, král **schválil** předložený text pouze **ústně**, ale pak to odvolal a zemřel

RUDOLF II. (1576-1611)

- otec-**Maxmilián II.**
- bratr **Matyáš**
- vychován ve Španělsku-nebyl připravený na naše prostředí, Španělé po něm chtěli tvrdou rekatolizaci našeho území
- nebyl ženatý a neměl legitimní potomky (ty neměl ani jeho bratr Matyáš), jen levobočci
- nebyl úplně duševně zdrav-trpěl duševní chorobou (maniodepresivní psychóza nebo schizofrenie), nemoc propukla naplno kolem r. 1580, izoloval se, věnoval se zájmům-alchymie, výtvarné sbírky...za jeho vlády začíná **gregoriánský kalendář**
- r. **1583** trvale **přesídlil z Vídně do Prahy** (naposledy, kdy král a císař sídlí v Praze)⇒ došlo k posílení významu Prahy jako kulturního centra Evropy; vyhnaly ho sem rodinné problémy a strach z Turků v Uhrách (kvůli válkám s Turky se potýkal s obrovskými dluhy)
- v Čechách se musel potýkat s náboženskou otázkou (katolíků bylo asi jen 15%), nejvíce se potýkal s českými stavy (protestantští stavové chtěli uzákonit náboženskou svobodu), Rudolf nabyt katolický fanatik, ale se stavy nesouhlasil
- komplikace Rudolfovi způsobilo r. **1604 povstání Štěpána Bočkaje** (sedmihradský šlechtic) – obsadil Slovensko, s Tatary napadal naše území (Uh. Brod, Kyjov, Holešov), Rudolfův bratr **Matyáš** byl pověřený **jednat s Bočkajem** ⇒ **Vídeňský mír** – v Sedmihradsku uzákonil náboženskou svobodu, ale Rudolf II. odmítl Vídeňský mír podepsat, proto **Uhry a Morava** pověřily **Matyáše**, ať je brání X oproti tomu **Češi** stáli na **Rudolfově** straně, protože jim slíbil jednání o náboženské svobodě
- po zesílení pozic císaře na východě (úspěšné války s Tureckem a posílení moci katolíků) byl v zemi započat rekatolizační postup (vyvolal prudký odpor stavovské opozice, který byl posílen také rozpory mezi císařem a jeho bratrem **Matyášem**)
- Matyáš se snažil donutit Rudolfa k abdikaci - r. **1608** vzpoura Matyáše – přitáhl k Praze, vynutil si správu nad **Rakouskem, Moravou a Uhrami** (získal pro své plány rakouské, uherské i moravské stavy), ale **Čechy a Slezsko** zůstaly věrné **Rudolfovi**, proto byl Matyáš donucen uzavřít s Rudolfem mír

- Češi a Slezané získali od Rudolfa za věrnost r. **1609 Majestát na náboženskou svobodu** = písemné stvrzení České konfese, zrovnoprávněno nekatolické a katolické vyznání (ve Slezsku se řídili zásadami augspurského míru 1555), nikdo nesměl být nucen ke katolickému či jinému vyznání; neuvěřitelná náboženská svoboda, bylo uzákoněno 24 defenzorů, kteří měli hlídat dodržování náboženské svobody, v případě porušení majestátu mohli svolat nekatolickou šlechtu (nastalo by riziko, že se tito protestanti vzbouří)
- kolem r. 1609 se spojovali protestantští panovníci v říši
- r. **1610** zavražděn **Jindřich IV. Navarrský** (chtěl zasáhnout do sporů katolíků a protestantů)
- Rudolf vydání majestátu litoval a r. **1611** pozval do Čech vojsko **pasovského biskupa Leopolda**, jeho řádění však vyvolalo nepokoje i mezi katolíky, Petr Vok z Rožmberka vyplatil Leopoldovu armádu, aby odtáhla, Rudolf byl nucen vzdát se vlády a po jeho odstoupení r. 1611 byl českým králem zvolen **Matyáš** (později i císař)
- Rudolf zemřel r. **1612**

MATYÁŠ (1611-1619)

- otec-**Maxmilián II**
- bratr-**Rudolf II.**
- přesunul rezidenci zpět do Vídně, poté vládla v Čechách katolická šlechta
- neustále pokračovaly spory mezi katolíky a nekatolíky, rekatolizační politika
- po bezdětném Matyášovi měl podle dohod na český trůn nastoupit jeho bratranec arcibiskup **Ferdinand Štýrský** – r. **1617** ještě za Matyášova života ho čeští, moravští, slezští a uherští stavové přijali za krále jako **Ferdinanda II.**

FERDINAND II. ŠTÝRSKÝ (1619-1637)

- neústupný, zastánce tvrdého rekatolizačního postupu, byl za českého krále přijat, nikoli zvolen roku 1617 (přijaly jej i vedlejší země koruny české a roku 1618 i Uhry)

Kultura a vzdělanost před Bílou horou

- roste počet nižších škol, většinou v nekatolickém duchu
- pražská utrakvistická univerzita (*Karolinum* – jen artistická fakulta) X jezuitská kolej (*Klementinum*), **1573** založena **jezuitská univerzita v Olomouci**, jezuité otvírali i gymnázia
- literatura - ovlivněna jednotou bratrskou – **Jan Blahoslav**, překlad bible do češtiny - *Bible králická*
- **Jiří Melantrich z Avertina** a **Daniel Adam z Veleslavína**
- Kronika česká **Václava Hájka z Libočan**
- **architektura:**
 - renesanční přestavba Pražského hradu, letohrádek královny Anny = Belvédér (stavitel Paolo della Stella, nechal jej postavit Ferdinand I. Habsburský své manželce Anně Jagellonské a na jednom z reliéfů se dal spodobnit, jak jí podává větvíčku s fíky), letohrádek Hvězda (navrhl **Ferdinand Tyrolský**), paláce zdobené sgrafity (Schwarzenberský), dům U minuty s renesančními figurálními sgrafity (patří ke Staroměstské radnici), zámky (Litomyšl, Telč, Náměšť nad Oslavou, Opočno, Nelahozeves, Bučovice), městské celky v Telči, Českém Krumlově, Slavonicích, Litomyšli, Pardubicích,...
- **manýrismus:**
 - **Giuseppe Arcimboldo** – Ital, malíř na dvoře Rudolfa II., autor alegorických portrétů (obličej z dětských tělíček, hlava z ovoce), Rudolfovy portréty (alegorické)
 - **Hans von Aachen** – malíř manýrista, portréty
 - **Adrian de Vries** – sochař, jeho sochy zdobí Valdštejnskou zahradu v Praze

- **Bartolomeo Spranger** – Nizozemec, erotická tematika, maloval pro Rudolfa, uznávaný v Evropě
- **astronomie:**
 - **Tycho de Brahe** – oblíbený v Dánsku, na jednom ostrůvku měl vlastní laboratoř, v souboji mu usekli nos, proto nosil nos ze zlata + platiny, u dánského krále nebyl oblíbený, proto odjel do Čech, měl laboratoř v letohrádku Belvédér, byl dobrým pozorovatelem hvězd, měl spoustu zápisků, které odkázal Keplerovi, zemřel v Praze po návštěvě u Rožmberka, praskla mu slezina, pochován v Týnském Chrámě v Praze
 - **Jan Kepler** – německý luterán, jeho matka obviněna z čarodějnictví, manželka zemřela na mor, žil v Praze, sestavoval horoskopy pro šlechtu (např. pro Albrechta z Valdštejna), byl krátkozraký, převzal de Brahovy zápisky, na základě těchto zápisků vznikly 3 Keplerovy zákony
- **alchymie:** Rudolf byl alchymista, hledal elixír mládí a zlata – podvodníci trestáni
 - **Edvard Kelly** – vyrobil černé zrcadlo (odposlouchávací zařízení) a homunculus-umělá postava- krásná dívka **Sirael**, byl podvodník, uřezali mu uši, nosil dlouhé vlasy, zavřeli ho na Křivoklátě
- **Rudolf II. a umění:**
 - Rudolf sbíral sochy, obrazy, shromáždil obrovské umělecké sbírky (vlastnil asi 3000 obrazů ve 3 řadách nad sebou, jeho sbírku obdivoval Albrech Dürer-Růžencová slavnost, Rudolf nechal udělat kopii Růžencové slavnosti), obrazy později rozkradeny; Rudolf neměl rád hudbu nechal postavit **Španělský sál** (Rudolfova galerie) a **Nový sál** (Kunstkomora), Matyášova brána, vydláždil Jiřskou ulici, nechal osídlit Zlatou uličku (dřív domky po obou stranách, dnes jen vlevo)
- Rudolfinská Praha:
 - Karel IV. Prahu budoval systematicky jako sídlo moci Lucemburků, ale Rudolf II. Prahu nijak nezměnil, v Praze za jeho vlády žilo 60 000 obyvatel, v zemích Koruny české 6 milionů obyvatel.

4. STAVOVSKÉ POVSTÁNÍ A BITVA NA BÍLÉ HOŘE 1618-1620

Třicetiletá válka

PŘÍČINY VÁLKY

- nerovnoměrný hospodářský vývoj (na jedné straně vznik manufaktur a velkých obchodních společností, růst výroby a hledání nových odbytišť; na druhé straně zvyšování feudální renty a nevolnictví, překážky rozvíjejícímu se obchodu zaváděním cel)
- úsilí zmocnit se hospodářsky výnosných území a dosáhnout přístupu do kolonií (vznik nepřátelských koalic, jádrem protihabsburské koalice Nizozemí, Francie a Anglie)
- střetávání principu **absolutistické vlády** se **stavovskou monarchií** (trvala do Bílé hory)
- náboženské spory (zpočátku se válka jevila jako konflikt náboženský, **německá nekatolická knížata** se sdružila v tzv. **Unii** pod vedením kalvinisty **Fridricha Falckého**, **katolíci** vytvořili **Ligu** podporovanou **Habsburky**)

FÁZE VÁLKY

- válka česká 1618 –1620
- válka falcká 1621 – 1623
- válka dánská 1625 – 1629
- válka švédská 1630 –1635
- válka švédsko-francouzská 1635 –1648

VÁLKA ČESKÁ (1618-1620)

- **1617** zvolili čeští stavové za českého krále **Ferdinanda II.** (Štýrského), silného spojence papeže, ovlivněného španělskými příbuznými, slíbil dodržovat všechny zemské zákony
- české stavovské povstání začalo sporem o dva nekatolické kostely postavené na území katolických pánů, ti je nechali zbořit, a proto svolali **defenzoři** (ustanovení *Majestátem* Rudolfa II. jako obránci víry – po deseti ze tří stavů) zemský sněm, který se měl zabývat porušením náboženské svobody; král však nesídlil v Praze, zastupovalo ho několik místodržících – stavovská delegace vedená **Matyášem Thurnem** v hádce s nimi **23. 5. 1618** vyhodila dva z nich – **Jaroslava Bořitu z Martinic** a **Viléma Slavatu z Chlumu** – spolu s písařem **Filipem Fabriciem** z oken Pražského hradu (vyvázli bez vážnějších zranění) = **třetí pražská defenestrace**; obě strany podaly stížnost do Vídně a začaly zbrojit
- v březnu **1619** zemřel **Matyáš, Ferdinand** se považoval za českého krále, ale čeští stavové zvolili vládu třiceti direktorů v čele s **Václavem Vilémem z Roupova**, která měla zorganizovat vojenskou obranu království
- v létě **1619** se sešel **generální sněm** (i zástupci vedlejších zemí), který prohlásil Ferdinanda za sesazeného a českým králem zvolil **Fridricha Falckého** („*zimní král*“), čímž chtěl získat podporu Unie a Anglie (FF byl zetěm anglického krále), dalším spojencem mohlo být Nizozemí, kde mělo vypršet příměří se Španělskem; německá knížata však Fridricha nepodpořila, anglický král se v českém konfliktu nemínil angažovat, jen Nizozemí poslalo finanční pomoc, dalším – dost nespolehlivým – spojencem sedmihradský vévoda **Gabriel Bethlen**
- vůdce českého vojska **Thurn**, v čele vídenského generál **Buquoy**, k potyčkám docházelo v jižních Čechách už v roce 1619, ale až v **létě 1620** nabyla válka pravidelného charakteru, vojsko Habsburků postupovalo do Čech a oblehlo Prahu; **8. listopadu 1620** došlo k vojensky bezvýznamné **bitvě na Bílé hoře** – české vojsko se rozuteklo a FF opustil Prahu spolu s některými direktory a lidmi, kteří se angažovali proti Habsburkům
- po několika týdnech se uprchlíci začali vracet zpět a teprve v **únoru 1621** došlo k rozsáhlému zatýkání a konfiskaci majetku, který se dostává do rukou cizinců; vedením soudu byl pověřen **Karel z Lichtenštejna**, obžalováno bylo několik desítek osob, část byla amnestována, rozsudek smrti byl vykonán u 27 obžalovaných **21. června 1621** na Staroměstském náměstí (byl mezi nimi i katolík, 3 příslušníci vysoké šlechty: **Václav Budovec z Budova**, **Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic** a **Ondřej Jáchym Šlik**, nejvíce bylo popraveno měšťanů) – v mnoha případech byli ještě posmrtně zneuctěni, snaha zastrážit další možné odpůrce; násilná rekatolizace českých zemí – nekatolíci vypovězeni ze země
- dochází k inflaci a obrovskému růstu cen, ražena tzv. **dlouhá mince**, **1623** státní bankrot (kalada)
- **1627** vydáno **Obnovené zřízení zemské** pro Čechy, **1628** pro Moravu – trůn dědičný v Habsburském rodě, povoleno pouze katolické náboženství, duchovní stav první místo na sněmu, oslabení měst (jen 1 hlas), němčina zrovnoprávněna s češtinou, uzákoněn absolutismus
- **České stavovské povstání**
 - Boj mezi nepřátelskými konfesními tábory v Evropě pokračoval, proti nekatolickému táboru (severní Nizozemí, Anglie, němečtí protestanti, severské země) stáli Habsburkové, papež a německá katolická knížata, střetem konfliktu se v roce 1617 staly Čechy, kde po sněmu vypověděla katolická strana otevřené nepřátelství nekatolíkům.
 - Sjezd nekatolických stavů, svolaný do Prahy v březnu **1618**, zaslal císaři ostrou stížnost na porušování zemských svobod zakotvených v *Majestátu*, po Matyášově zákazu pokračovat ve sjezdu bylo v pražském **Karolinu 21. 5.** uspořádáno velké **shromáždění nekatolické šlechty** a o den později byl na tajné schůzce radikálů vypracován postup proti místodržícím. **23. 5.** proběhl na Pražském hradě rychlý soud, za porušování zemských svobod byli 2 místodržitelé a písař svrženi z oken, defenestrace znamenala definitivní rozchod s Habsburky (a zároveň zahájila celoevropský konflikt - třicetiletou válku). **24. 5.** byla svržena královská moc a zvolena **zemská vláda 30 direktorů** v čele s **Václavem Vilémem z Roupova**. Morava zůstala neutrální (předákem **Karel st. ze Žerotína**).

- Ve Vídni převládaly snahy potlačit povstání vojensky. Po smrti Matyáše se vrchní velitel českých vojsk **Matyáš Thurn** rozhodl k útoku na Vídeň, generál Mansfeld jej však donutil ustoupit do Čech.
- V červenci roku **1619** na shromáždění generálního sněmu byla Koruna česká vyhlášena konfederací, svobodně volící krále a nová ústava vycházela z majestátu, po sesazení Ferdinanda II. byl králem zvolen **Fridrich Falcký** a česko-moravsko-rakouská armáda s uherskými vojsky obléhala Vídeň. Avšak **Ferdinand II.** se spojil s bavorským vévodou **Maxmiliánem** a získal pomoc španělského a polského krále a papeže i podporu saského kurfiřta **Jana Jiřího**, v rozhodující bitvě **8. 11. 1620** byla stavovská vojska na **Bílé Hoře** u Prahy poražena (bitva trvala 2 hodiny).
- Důsledky porážky: mimořádným tribunálem v čele s knížetem **Karlem z Lichtenštejna** byli předáci, kteří neuprchli, **21.6. 1621** na Staroměstském náměstí v Praze popraveni (**27 českých pánů** např. **Václav Budovec z Budova, Jáchym Ondřej Šlik, Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic, Jan Jesenius**), mnohým dalším byl konfiskován majetek - čelní katoličtí magnáti ve spojení se zahraničními finančními spekulanty prováděli obrovské měnové podvody, byla ražena znehodnocená tzv. „**dlouhá mince**“, vyvolávající obrovský vzestup cen a inflaci, v letech **1622-1623** situace vyústila v úplné **zhroucení státních financí** (kalada)- politický, národní a kulturní útisk, rekatolizace českých zemí - k závažné změně postavení zemí Koruny české došlo vydáním tzv. **Obnoveného zřízení zemského** z roku **1627** pro Čechy a roku **1628** pro Moravu, byla jím vyhlášena dědičnost českého trůnu v Habsburském rodě, povoleno pouze katolické náboženství, na sněmu zaujal první místo duchovní stav, němčina byla zrovnoprávněna s češtinou, Obnovené zřízení zemské právně utvrdzovalo podřízení českých zemí habsburskému absolutismu, fungovalo více než 200 let (do r. 1845).